ACC. N:R. 1558

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Östergötland
Härad: Ydre
Socken: Sund.
Uppteckningsår:

Upptecknat av: Carl Segerstråhl
Adress:
Berättat av: And. Petter Gabrielsson.
Gubben i Snickemmet.
Född år

Uppteckningen rör

Klippa barr.	1.
Julkalu	1.
Brinna ljus julnatten.	1.
Kasta koskit på vaggarna dymmelbin	2.
Onner aude "Tryggan	2.
Odens jakt.	2.
Jerusalems skomakare.	3.
Tor.	4.
Julanecken.	4.
Nä di blog di sista stråna. "Jog kaven"	4.
"Kramp-nicka" lade ett halvstop bränvin	5.
Julgran — ljuslågan delade sig julnatten	5.

Skriv endast på denna sida!

Östergötland
Ydre hd.
Lunds sn.

uppt. av Carl Segerstråhl.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
1558

Brita, hl. Petter Gabrielsdr.
(Gubben i Smeckemmet)

1

Vad gubben i Smeckemmet berättade

1558

Hackat granris eller "klippe barr" (*"joff" di kallar") strödes på golvet både inne och ute i gården vid de flesta högtider. Vid sommarstiden repades löv och strödes på golvet (midsommar, pingst).

"För min ti hadde di halm på golvet julnatta å låg på, talte mina föräldrar om."

"För fick ett ljus eller nät lov å brinna hela julnatta. Å mat stog framsatt på bordet även natta. Då du kröde di fram julafton, å då lummer?

(2 kr)

fick stå te andan. Då begagnades hos mina föräldrar."

"Ve dymmeltin kasbade di op, koshet på väggen i fäjset. Då va, va di kalla skärtondynga."

"Di trodde, att e som hette Frygga för omkring julnatta. Det ba min gamle far. Då va en onder ande förstöss. Då va inget gott mä henne, förstöss. Bettina hadde han inte. Ho va ju unnadöer långt före honom."

"Odens jakt fick en hön för i världen, särskilt ve vintertin. Di sa, att Oden hadde vatt en jägare, å då måtte han få göra än ida. Då hös, som kunnat skulle skälla. Ja har hört et många gånger, men

ja tror då inte, att då å nåi jakt. Då å inte annat än en sorts fåglar, som flyger om natten. En del skulle ha hört skott också, men då har då ja aldrig hört.

Då åla dåsamma må den där Oden, som di talar om Jerusalems skomakare. Den ska di ha sett nere i Smålandstrakterna en gång. Han ska gå te världens ände, för han förmente Frälsarn hus ellet va då va. Han heter Ahasverus. Ja hörde min far sjunga e visa om honom.

"Du ska gå te väldens ände
du ska gå kring alla land"

å då enda ja kommer ihåg å'na. Å di fa att läsa't knigga, som han lar må sej, ho va alldeles måsad.*

*) = mossad, beväxt med mossa.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Omsl. 3.

"Finna" fick la ta igen varga. Di sa, att di hadde skickat hit dom."

"Tor, dem har ja hört talas om. Då va en jån där då, som Oden. Fordån, då räknar di åska för."

"Jula-necker satte di opp i träa eller var som helst."

"När di slog di sista stråna, sa di, att di slog haren. — När di skar rågfäller, va då inte sällan en hitta harungar, när en kom te di sista stråna. Di gick la runna så länge, di kunna."

x) "— finnlappa —"

1558 "

[I den s.k. "krampa-neka"x) lades ett halvstop brännvin, som uddrakes vid tröskningens slut.]

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Julgranar förekommo i berättarens barndom.

"En hel timme unner julnatta — mellan tolv å ett — brinner julljuset i två lågor. Dä har ja aldri sett, men dä har ja hört di gamle tala om."

"Å Rakelstorp fanns dä för e huster, som va å trollslägt. En gang, när kacen hennes skulle gå å en håt, skulle ho hålla hösten å en. Men vin

x) den understa neken i ladan; den vaks dubbel (däräv antagligen namnet), för att den inte skulle ligga nära "ett par, tre krumpanecker på större

va dä så, att skon va för stöla-smal. Å då sa ho ät'en: "Ja du, å ~~du~~ taffse! Kan du inte ta å rätta ut på't!" Å så tog ho rätt ut på stela. — —

— — (Fortsättning som Ståp i Ydabeskrivningen).

"E dotter te den där kvinna va e missionmarsnatt på dens på en grungård. Å där vart ho flejrader å en som hette Karlsson. Di hårt te på loen å dansade å hållade ut'na i lart. Å son vart han ständer. Å då frägn domarn, varför ho inte skrek. "Åh, då kunne ja väl inte gora loen va ju full å folk!" svara ho."

1558

"I dymmelocka va känge-
ra ute å skrek på dynge-
kasta: "Å ling, sonf fla
hå hörs, å mjölka mi!"

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Nå jå va mig, va ja
mjölnardräng — En gång, nå
hflocka va hinder fröu tolo
på natta, å stanna kvinna
rätt som de va. Man mjölnan
hadde sagt, att ja inte skulle
bry mej om'et om de skulle
hända nåt sånt. Man ja gick
i alla fall å tilla efter å
då fick ja se en sork
som satt på kugga-hjulet
å å hålst han i trieje-
varn.*) Oga va stora som på
en kåto grön å stäcka bel-
deles fotskräckelit, å han bejada
på mej så obaemhärtelit, å ja
kan rätt foståssen. Då å då måne

*) eller "löcksta", eller "var-löcksta"

mest[x] i kvamar, å då å då i sudra hus ochså. Å så var ja fått se att då va sorkjen som hölls kvarna, så gick ja tebaka. Å då dröjde väl sådan en halvtimme, innan de gick igång igen.

"Nå då va nåt fånt i Boå[xx], nå då va som då inte skulle vara i fröjet, så började det vissnas[xxx] på vinden. Det blåde henne.[xxxx]

"Nå di gick tyste, för di inte gå under nåt lite, sen solg va nergången å addelas tysta fick di lov å vara. Å sen fick di se begrovning å floroligo å bars-

x) måne mest = för det mesta.
xx) Axfuesborda i xxx) skickade bud efter.
xxxx) vår hustrun i huset (t. lagårdsgången)

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

ol å ackå möjligt som skulle ske unner ~~trefe~~ dei i ~~trakta~~."

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Vafferaften skulle di gå i sänq, timan sola gick ner. Di hadde ett sprråk, att trana bär ljus i sänq den kvällen, men va dejn dei trana va för nål, da vet ja inte."

"Vallsmässaften tände di eldar. Å så dansa di å stog i. Å gå bråpanner å trumma nå, förresten — stog di; da va för att di skulle skydda sej mot vargar å andra vättjur."

I Pinekullen eller Pinebergå (vid Axfallsbodar?) var det en trollkvinna, som lät

V. 9. V.

barn hål (!). I hålet lade hon brutet och slog dåseflen en gång xx) i det som var försett med en "ålla" x) I "ålan" lades "polärkrut" och sedan utbredes medelst en humlestång, i vars ena ände var glöd. Sådana skott brändes av en gång då och då, när det var svårt med vingar. Det skulle vara ett gott skydd mot dessa skadedjur.

"Ja hon hårt talas om ett stora-prov, som hände i Kisa-socken. Då var ett stort bröllop - å om kvällen skulle bruna bädda åt prästen, å han låg å sjöde hemma i grossen. Man fro var synt å besökade, så styrde prästen om'et så."

x) lågdoksia (?) xx) av ask

x.g.x.

Östergötland
Yttre
Sund

Upt. av Carl Rolandsson
Bar. av Gabrielsson

1558

Den som skilt om
ocr groda åt så båda
kompanit levande undan, kan
hjälpa kvinna, som är i
stor barnnöd, om han
hallar i henne.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Ja han sett dom som
han gått å bått på seger-
lova — di ska ha'na på
sej, di har ingen tur ella x)
Då har di fastlommad må
en lea om halsen — insytt i e
lita tyllsa. Di har tur må alle,
di fåttar. Å nålleca också hadde
di'na på sej — bå natt å
da."

"Mare — då skulle va
månsker, sa di. Å di visste
inte om'et sjäva. Då va månsker
som hadde fått då dåu sprida,

x) eljest

straffet å vara ute å ridu."

"Nå Bränne-Trigge va brännemästare i Dunn, hadde min far en gång gått nei tiji'en. Å Bränne-Trigge hadde jivt sjøl vårdning sattninga. "Nu skaj du väl arbeta då dåu! Sa far åt'en — min far hadde tjänt vårt brännemästare, så han visste ju hue då skulle vara. "Då får di arbeta bäst faan di vill!" sa Brännef-Trigge, å sen gick di iopp å sjø å prata. Å sen nå di kom tebaka, va då arbetat å i ordning, sa fa'i, han hadde nåt fått fåi sej, Bränne-Trigge. Å dåfelter gick då honom nå!" x)

"Då va en gång ve Boa,

x) han blev mördad. De

1558

som en va å sålde brännvin på det gale. Å då va då en dräng, som inte hadde betalt, han va skyldig sen en annan gång. Å, då villa den då som sålde brännvinet, hunn-fyla" pojken, men då gick på dörr oss, hans kamrater. Å pojken började kasta sten, men nåt brukar vart då inte. Sen nån vi skulle dårifrån, så kom Brännne Trigge, å han hadde sett att det var nåt, då den då brännvinsförsäljan höll tät. Å nå han kom te mej, så sa han: "Å då du som hålls å bråkar hår!" å så då tog han opp sin aske-vigge ur fickan — då va e gammal stenyka, som han jämt hadde på sej.

*) väl numast:

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Men ja vart inte rädd för'en, utan ja tog'en på kåta'n. Jui vjen humla-gåte, som ver då — da' va' bra nå då! Å sen gick han jitan i sinja fett ord.

"Den dä Brune-Frigge, han tog mänsbe-lepp på kåfgåla, å sen bolude han må dom — han hadde måe fåi sej, han!"

"Brune-Frigge skicka-de en treskilling te Annes-Fredrik på Mon en gång. Han hadde lånt'et å Annes-Fredrik hadde velat ha igen'en, men inte fått'en då. Å da vart da sa att Annes-Fredrik stod i sänga

1558 / 15

på natta, å nå han vakna
de låg treskillingen i sånga
å det var ingen som visste
hur då hadde gått te Nen
Annes Fredrik, han var
inte säure å han skickar
tebaka'n Texx Brune-trigge. Å då gick det
ma polsko för trigge. Då
var det gubbar, som kun-
ne lite fi det båda!"

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Då var en gubbe i
Tullerum, som hadde gått
å hängt sej. Å då var Brü-
ne-trigge framme å gällde
honom å stena, som hadde
han å bota må."

"Då var en gång ban-
packat xx) mä kreatura på
ett ställe, så di började äta

x) gälla = kastrera xx) oturligt, för-
trätligt;

tre. Å då tog di å gick ette Bränne-Trygge å hade bota dom, han hun han bar sej åt. Då var inte farlet nuå då!"

"Månsker som har dåliheter, kan skämma för andra, man då finns då också di, som kan skaffa bot fri sånt. — En gång hadde jå e ko, som vreka å åta precis. Men så tog ja å å skicka ette Annes-Fredrik på Mon. Å han gick ni i fajset först å tie-rende på koa. Å så sa han: "Då finns nigot fee på koa — då ansvaran ja för. Då å bara då, att ko å förbjudan å åta!" — Gina inte smatt en då, som å i kruba, å ho åter — då ansvaran ja för!" Å vi gick in,

1558 12:1

å ja bjudde på en sup. Å sen fik han. Å nå vi kom ner fåt koa så obarmhårtlit. Å då hadde ho stått i två tre dar å inte åtit nåt å bara druckit lite. — Vi har nån förgiven konskap bå di, som gör'et, å di, som lämnar'et tebaka."

"Om då va nån ko, som hadde fitt nåt ur le, för Adel i Oppreda — om ho hadde blett höftader eller bojader eller så — så tog han å bann ihop alla fyra fötter å hängde ha på en stång över en gålsgål eller nåt annat stadit. Å sen slog han tre slag mu ryhammaren på stånga. Å sen skulle då va bra!"

"Solva hanka å springe-

FOLKMINNESARKIV LUNDS UNIV.

slickar gjorde kämgar bjäran å."

"För så di att trolla kunna komma å byta bort barn. — Ja har sett en bortbytling. Ho va lam å held undarlivet. Ho hadde blett bortbytt sa di. Då va inte då bärned, mora hadde fått. Ho va inte lik a mänska å ansiktet eller ejest — ho va en usling x/. Då ska va trollkängan, som byttes bort dom."

"För drøjde di bara ett par, tre dygn te dopet — ja, ett."

"Nå ett barn hadde kommit te världen, skrev

x/ stackare (eller dylikt)

1558 19

di Jesu-namnet över dörra."

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

"Innan moa hadde gått i kyrke, va ho arm. Å innan dess va då ingen som tog'na i hand — det va då gristen, som skulle vara den förste, som gjorde."

"Om di hadde tvättat barnet, skulle di inte slå ut vattnet ute. Utan då hadde di en särskilt stalle till i stuga eller köket eller eljest. Å innan di hällde ut det, la di ell-gloi i't."

"Barnet kunne få gå ja'moa, sa di för i vattnen."

Barnet lämnades av

gudmoden vid hemkomsten
från kyrkan ända dopet till
fadern.

"En präst, som hette
Rindegren, i Sund slaktade
en häst en gång å di likaste
bönnen va nyå gå då
dan slakt-gången. Å då
dan, så gjorde di e visa
om sen."

Slakt förättades
hvundsakligen om hösten.

Nå en led skurits
av, slog man till med
den på det ställe, där
den skurits bort.

"Di hadde gugit
nån di inte skar sjöe,

x/ förnämsta.

1558 21 K/7

nå, di skulle skaia å en led."

"Ve eto bröllop, red hela bru-hovet* in i Ev-berga — på andra sidan Buhlsjö, vitt emot Myckla-sten. Å dar å di ån. Di kom från Sunn. Da va troll, som log dom förståss — som förtrollade dom, så di red in."

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

*) "bru-hovet", "bru-stålen" eller "bru-stalen": brud och bradgummar med följe.

Gubben i Smeheemmet.
(Annens Petter Gabriel" (sson))

född: 8? december 1558

i: Skiró skn; Östra härad; Jönköpings län. Utom till Sundsö skn 1848.

bor: Smeheemmet (Lilla Gällestorp) Sunds sn

Sunds m. Ydre hd.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

(21.5)